

DOI: [10.26565/2311-2379-2023-104-08](https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-08)
УДК 330.341

Н. В. ШАНДОВА

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки
Херсонський національний технічний університет
вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6278-1143>, e-mail: natsh@i.ua

А. В. ТАРАСЮК

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки
Херсонський національний технічний університет
вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7765-502X>, e-mail: tarasiuk29@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Дослідження присвячено проблемі активізації інноваційної діяльності підприємств для вирішення завдань ліквідації наслідків збройного вторгнення Росії та післявоєнного відновлення вітчизняної економіки. Проаналізовано заходи щодо здійснення інноваційної діяльності, формування відповідної інфраструктури, державної підтримки, які незважаючи на їх кількість є малоєфективними, що підтверджується низхідними показниками інноваційної діяльності вітчизняних підприємств та зменшенням кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок. Проаналізовано причини низької інноваційної активності вітчизняних підприємств, та зроблено висновок, що проблеми інноваційного розвитку залежать від середовища функціонування, можливостей підприємства здійснювати інноваційну діяльність, а також від наявності комунікаційного зв'язку між учасниками інноваційної діяльності. Вирішення проблем інноваційного розвитку вітчизняних підприємств запропоновано здійснювати за допомогою створення інструментів управління інноваційною діяльністю, що спроможні забезпечити умови для: активізації діяльності, орієнтації на потреби споживачів інноваційної продукції, створення можливостей для взаємозв'язку учасників інноваційної діяльності, залучення необхідного фінансування. Запропоновано механізм забезпечення розвитку інноваційної діяльності, який заснований на елементах системного, процесного й функціонального підходів, що дозволяє обирати методологічні інструменти, формувати й технологічно вирішувати функціональні завдання. Удосконалювання інноваційної діяльності рекомендується здійснювати шляхом: формування організаційних настанов, що дозволить узгодити й регламентувати способи взаємодії суб'єктів і об'єктів управління; узгодження зовнішніх та внутрішніх факторів розвитку, що дозволить сформувати умови активізації інноваційної діяльності; реалізації технологій управління, що дозволить здійснювати системне й цілеспрямоване управління розвитком інноваційної діяльності підприємства. Запровадження запропонованого механізму сприятиме взаємодії держави, науки та промисловості в межах обміну знаннями й результатами інноваційної діяльності, забезпечуючи тим самим базу для формування інноваційної економіки шляхом активізації інноваційної діяльності окремого підприємства.

Ключові слова: **інноваційна діяльність, фактори розвитку, управління, механізм.**
JEL Classification: D29, L29, O31.

Постановка проблеми. Вплив науки й техніки на всі сторони життя людства змінює набір основних факторів економічного зростання: саме знання й науково-технічний прогрес є провідними факторами розвитку економіки. Значення науки й техніки кратно зростає при вирішенні завдань ліквідації наслідків збройного вторгнення Росії та післявоєнного відновлення вітчизняної економіки. Але інноваційні рішення необхідні не тільки для подолання наслідків військової агресії, а й для інфраструктурної модернізації, розвитку компетенцій, необхідних для відтворення втрачених і формування нових конкурентних переваг. У цьому допоможуть інвестиції в інноваційні високотехнологічні галузі, фінансування розробок і досліджень, у перепідготовку робочої сили.

Однією з умов залучення інвестицій для започаткування процесів післявоєнного відновлення є активізація інноваційної діяльності промислових підприємств, які в умовах війни поставили власний розвиток на паузу. Необхідний механізм активізації інноваційної діяльності, який повинен ґрунтуватися на відповідних інструментах, що активізують взаємодію ключових структурних агентів розвитку – держави, науки та промисловості й сприяти обміну знаннями й результатами інноваційної діяльності, забезпечуючи тим самим базу для формування інноваційної економіки.

Аналіз останніх досліджень. Методологічні основи теорії інноваційного розвитку закладені в працях вітчизняних і закордонних учених. У цьому напрямку проводили дослідження Л. Антонюк, А. Поручник, В. Савчук (Антонюк, Поручник & Савчук, 2003), А. Дунська (Дунська, 2018), В. Коюда, Л. Лисенко (Коюда & Лисенко, 2010), С. Покропивний (Покропивний, 1995), Е. Тоффлер (Тоффлер, 2000), Л. Федулова (Федулова, 2006), А. Яковлев (Яковлев, 2017), G. Mensch (Mensch, 1979), M. Mescon, M. Albert, F. Khedouri (Mescon, Albert & Khedouri, 1988), M. Porter (Porter, 1990), J. Schumpeter (Schumpeter, 2008), B. Szanto (Szanto, 1985) та інші. Разом з тим, в умовах розвитку процесів глобалізації економіки й інтернаціоналізації господарського життя, трансформується сама структура інноваційного механізму економічного розвитку, під пресом розгорнення воєнних дій змінилися драйвери економічного зростання, розширюється поняття інноваційної діяльності, в якій набуває важливості взаємозв'язок між технологіями, економікою та суспільством. Для підприємств важливими стають інтенсивність науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, партнерські відносини та діяльність з передачі технологій, що є складовими інноваційного механізму власного розвитку. У зв'язку із цим, дослідження основних аспектів активізації інноваційної діяльності підприємств представляється актуальним.

Мета статті – дослідження концептуальних засад активізації інноваційної діяльності підприємств.

Основні результати дослідження. Започаткування процесів післявоєнного відновлення та модернізації вітчизняної економіки неможливе без формування умов для розвитку інноваційної діяльності всіх суб'єктів ринку. За оцінками закордонних фахівців саме інновації в економіці є основним фактором підвищення ефективності виробництва, приріст національного доходу за рахунок використання інноваційного потенціалу складає 80-90% (Bortagaray & Tiffin, 2000).

Аналізуючи світову й вітчизняну літературу (Антонюк, Поручник & Савчук, 2003; Загородній & Вознюк, 2007; Тоффлер, 2000; Drucker, 1986; Mensch, 1979; Mescon, Albert & Khedouri, 1988; Porter, 1990), можна відзначити існування різнобічних трактувань основних понять і визначень, що відносяться до аспектів інноваційної діяльності. Зокрема, враховуючи напрацювання науковців, в межах даного дослідження, під поняттям «інновація» будемо розуміти успішне впровадження нового або поліпшеного продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу.

Досліджуючи інноваційну діяльність підприємств, учені підкреслюють її комплексний характер, розглядаючи сукупність реалізованих нововведень, що охоплюють різні сфери діяльності підприємств: керування, маркетинг, підготовку персоналу, фінанси, продажі та ін. Сучасні дослідники вкладають у термін «інноваційна діяльність» різні поняття, і іноді трактують їх неоднозначно. Узагальнюючи різні підходи (Відомості Верховної Ради України, 2002, 2003; Загородній & Вознюк, 2007; Коюда & Лисенко, 2010; Покропивний, 1995; Шпикуляк & Мазур, 2014; OECD/European communities, 2005), можна сформулювати визначення, найбільш адаптоване до сьогоднішнього стану вітчизняної економіки. Інноваційна діяльність – це діяльність, в яку залучені держава, наука та промисловість, що передбачає науково-дослідні й дослідницько-конструкторські роботи та їхній маркетинговий супровід, сутність якої – генерування знань, узагальнення, систематизація й алгоритмізація інформації, що спрямовані на формування ключових компетенцій у створенні й освоєнні наукомістких технологій і інноваційних продуктів, їх комерціалізації, одержання прибутку або корисного ефекту.

В Україні існують певні умови для здійснення успішної інноваційної діяльності. Починаючи з часів незалежності приймаються численні документи стратегічного планування, законодавчі акти про інноваційну діяльність, науково-технічні програми. В закладах вищої освіти випускають бакалаврів та магістрів за освітніми програмами, акцент в яких зроблено на здатності випускників розв'язувати спеціалізовані завдання та практичні проблеми з

забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Захищаються кандидатські й докторські дисертації мета яких пов'язана з розробленням науково-методологічного базису функціонування та методико-прикладних засад імплементації інноваційного механізму розвитку вітчизняних підприємств. Поступово формується інноваційна інфраструктура, включаючи бізнес-інкубатори, такі як, «Харківські технології», «Львівський політех», «Славутицький муніципальний бізнес-інкубатор», «Білоцерківський бізнес-інкубатор», бізнес-інкубатор Херсонської торгово-промислової палати та ін. (Багашова, 2015), державний бізнес-інкубатор повного циклу «Ukrainian Future Business Incubator», створюються технопарки, зокрема, UNIT.City у Києві, LvivTech.City у Львові, «Промприлад. Реновація» – парк в Івано-Франківську, «Екополіс ХТЗ» у Харкові, інноваційно-технологічний парк «Кристал» у Вінниці, та інші організації забезпечення інноваційної діяльності.

Створюються умови для пільгового кредитування пріоритетних інноваційних проектів, зокрема, фінансова підтримка шляхом повного безвідсоткового кредитування, часткового (до 50%) безвідсоткового кредитування або повної чи часткової компенсації відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів (Відомості Верховної Ради України, 2002); стимулювання інноваційної діяльності забезпечується шляхом застосування пільг для всього циклу інноваційного процесу, диференціації розмірів податкових пільг залежно від активності в інноваційному процесі, звільнення від оподаткування частини прибутку, що спрямовується на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт (Постанова ВР України, 1999) та ін. Держава, бізнес, банківська система декларують про готовність підтримати інноваційне підприємництво. Але незважаючи на існування достатніх умов для здійснення інноваційної діяльності її ефективність залишається низькою (рис. 1).

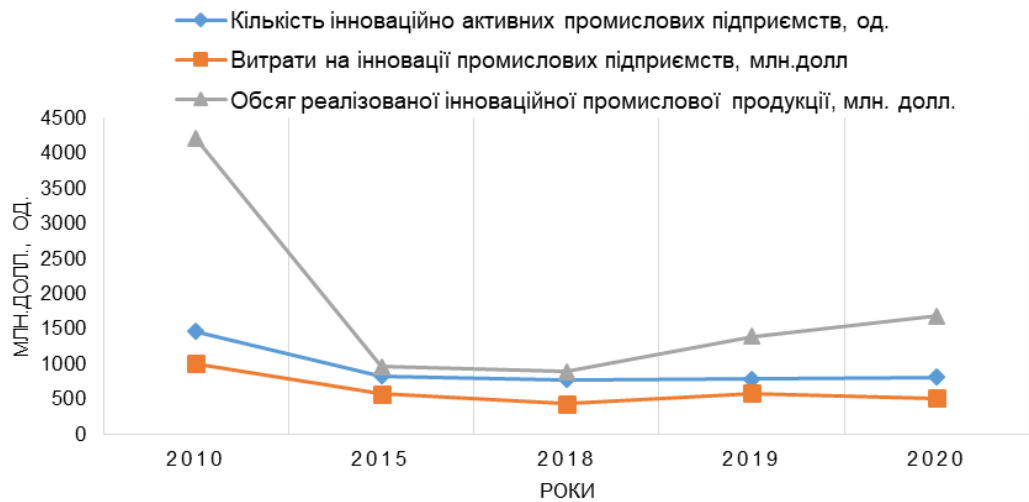


Рис. 1. Показники інноваційної діяльності вітчизняних підприємств
Fig. 1. Indicators of innovative activity of domestic enterprises

Джерело: складено за (Державна служба статистики України, 2020, 2022).

Курс на інноваційний розвиток прийнятий майже 30 років назад, але якщо дослідити показники інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, необхідно відзначити про відсутність позитивних тенденцій в інноваційному розвитку країни. Сьогодні Україна знаходиться на межі руйнації науково-технічного та інтелектуального потенціалу суспільства, у зв'язку з воєнною навалою збільшився темп еміграції з країни кадрів національних вчених. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок зменшується (рис. 2), питомі витрати на наукові дослідження в розрахунку на одного науковця в Україні складають в рази менші ніж в європейських країнах (Державна служба статистики України, 2022).

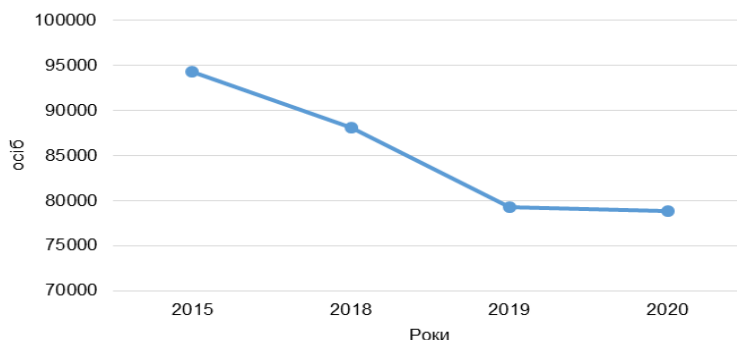


Рис. 2. Показники кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок

Fig. 2. Indicators of the number of employees involved in scientific research and development

Джерело: складено за (Державна служба статистики України, 2020, 2022).

Ряд науковців у своїх дослідженнях наводять власні думки щодо причин низької інноваційної активності вітчизняних підприємств. Так, проведений А. Дунською аналіз дозволив виділити найважливіші проблеми, що перешкоджають активізації інноваційної діяльності у країні: нерозуміння сучасними підприємствами ролі інновацій в конкурентній боротьбі; недостатнє фінансування інноваційної діяльності; малі обсяги державного замовлення на проведення наукових досліджень; недосконала законодавча база (Дунська, 2018).

В статті А. Касича і К. Канунікова наведені основні фактори, які стримують реалізацію інноваційної політики на підприємствах, а саме: нестача власних коштів, великі витрати на нововведення, недостатня фінансова підтримка держави, високий економічний ризик, тривалий термін окупності нововведень, недосконалість законодавчої бази, відсутність попиту на продукцію, відсутність кваліфікованого персоналу (Касич & Канунікова, 2016).

В роботі О. Крилової виділено сильні і слабкі сторони в розвитку інноваційного підприємництва. До сильних сторін було віднесено: наявність високого рівня кадрової складової наукового потенціалу, що характеризує здатність до генерування нових ідей; накопичений досвід успішної інноваційної діяльності, співпраці науки та бізнесу; незначне зростання низки інноваційних показників. До слабких сторін – недостатній обсяг фінансування науки та освіти; незначний попит на результати вітчизняних досліджень; незначні за обсягом результативні показники щодо охоронних документів (Крилова, 2020).

Науковець А. Яковлев вважає, що найбільш проблематичними факторами інноваційної діяльності підприємств були і залишаються нестача власних грошових коштів для розвитку, брак фінансової підтримки з боку держави, низький рівень розвитку інноваційної інфраструктури країни, великі витрати для впровадження інновацій, низький рівень доступності позикових коштів та висока вартість залученого капіталу, низький рівень кваліфікації персоналу, невизначеність ринків збуту продукції. Також проблемами є брак інформації про нові технології і нерозвиненість інтеграційних зв'язків, правовий захист у сфері інтелектуальної діяльності, низький ступінь визначеності щодо економічних перспектив впровадження інновацій (Яковлев, 2014).

Дослідник В. Чаплинський виявив проблеми розробки, впровадження і використання інновацій на різних рівнях управління. На макрорівні – це недосконала нормативно-правова база, в якій відсутні регламенти та особливості ведення та активізації інноваційної діяльності на підприємствах, відсутні стимули для бізнесу в регіонах, складний процес купівлі, розмитнення, транспортування і використання інновацій. На мікрорівні – важкість залучення кредитних коштів на інновації, нестача кваліфікованих менеджерів та робітників, проблема інтелектуальної міграції (Чаплинський, 2020).

Узагальнивши думки науковців можна відзначити, що проблеми інноваційного розвитку вітчизняних підприємств залежать від середовища функціонування, наявності комунікаційного

зв'язку, а також від можливості здійснювати інноваційну діяльність, яка концептуально відбиває поняття «інноваційний потенціал»:

- можливість здійснювати інноваційну діяльність визначається наявними умовами і ресурсами для її здійснення. Але через недоліки та недосконалість нормативно-правового забезпечення, інколи і не обов'язковість його дотримання з боку відповідальних виконавців, створені законодавством умови для здійснення інноваційної діяльності підприємства викликають труднощі у втіленні наявних ресурсів;

- можливість здійснення інноваційної діяльності залежить від якості інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності. Взаємодія суб'єктів інноваційної діяльності, тобто спільна робота органів влади, комерційних банків, фінансово-кредитних установ, підприємств, закладів вищої освіти повинна бути націлена на стимулювання попиту і пропозиції на ринку інновацій;

- інформаційне забезпечення інноваційної діяльності відіграє важливу роль при прийнятті управлінських рішень щодо впровадження інноваційних технологій. Інформація використовується на всіх етапах інноваційної діяльності, її якість впливає на ефективність здійснення самої діяльності;

- можливість здійснення інноваційної діяльності залежить від кадрового забезпечення. Зменшення чисельності кваліфікованих менеджерів та робітників, яке набуває великої швидкості в умовах падіння економіки країни, а також нерівномірність їх розподілу по регіонах країни створює загрози реалізації інноваційної діяльності;

- можливість здійснення інноваційної діяльності визначається фінансовим забезпеченням, яке реалізується шляхом формування моделей фінансування інноваційної діяльності, що включають прогнозування інноваційного розвитку, раціональний розподіл фінансових ресурсів із різних джерел, а також можливість коригування механізму фінансування в залежності від умов реалізації діяльності.

Таким чином, вирішення проблем інноваційного розвитку вітчизняних підприємств обумовлює доцільність створення інструментів управління інноваційною діяльністю, що спроможні забезпечити умови для: активізації діяльності; орієнтації на потреби споживачів інноваційної продукції; створення можливостей для взаємозв'язку учасників інноваційної діяльності; залучення необхідного фінансування.

Одним з методологічних інструментів представлення форми й змісту процесів і функцій керування є механізм, який орієнтований на формування й розвиток структури з урахуванням складу й взаємозв'язків елементів, відносин і інших факторів, що забезпечують цілісність стану структури й її керованість. Дія механізму забезпечує причинно-наслідкове пояснення подій і результатів.

Основними компонентами процесу керування інноваційною діяльністю є: мета, структура, процеси, що протікають на підприємстві, а також ресурси, технології й результати. Системний підхід дозволяє виявити зміни в різних сторонах діяльності підприємства, стратегії, політиці й тактиці окремих процесів, у структурі й результатах як у цілому, через виявлення будь-яких явних проблем усередині, так і впливу певних факторів ззовні.

Керування інноваційною діяльністю – складний процес, що має у своєму складі завдання керування й підпроцеси, які час від часу змінюють свої параметри й стан, що вимагає моніторингу, аналізу й контролю їх продуктивності й обумовлює обов'язкове застосування процесного підходу.

З іншого боку, послідовність основного процесу діяльності, процесу перетворення системних елементів і одержання заданих результатів вимагає використання функціонального підходу.

Таким чином, для дослідження ефективності діючого процесу керування інноваційною діяльністю представляється можливим використання механізму, оснований на елементах системного, процесного й функціонального підходів, які актуальні як для вибору методологічних інструментів, так і для формування й технологічного вирішення функціональних завдань.

У цілому, забезпечення розвитку й удосконалювання інноваційної діяльності складається з таких етапів: етап формування організаційних настанов; етап узгодження зовнішніх та внутрішніх факторів розвитку; етап реалізації технологій управління (рис. 3)

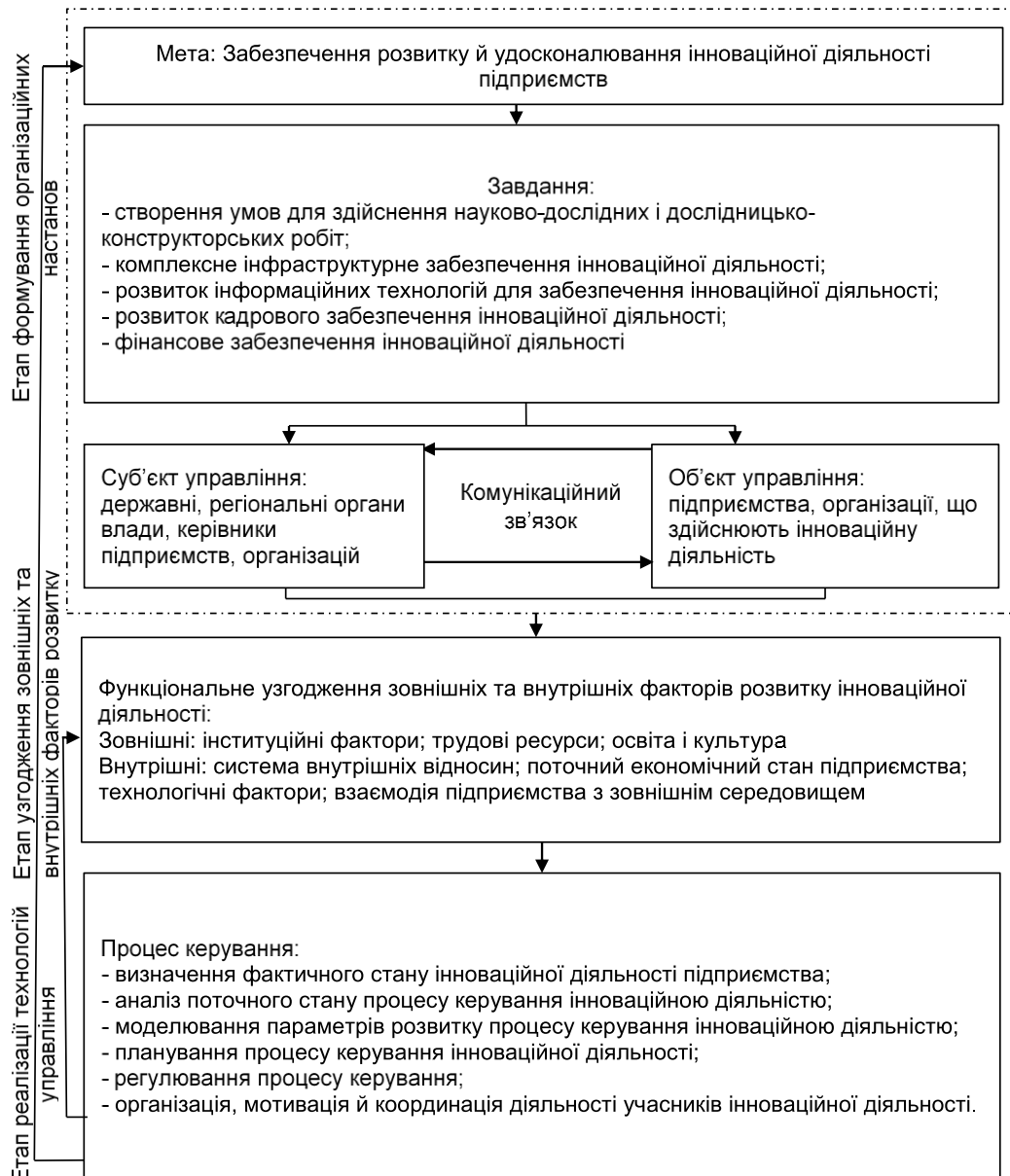


Рис. 3. Механізм забезпечення розвитку інноваційної діяльності
Fig. 3. The mechanism for ensuring the development of innovative activities

Джерело: складено авторами.

На етапі формування організаційних настанов визначаються мета, завдання, суб'єкти і об'єкти управління інноваційною діяльністю.

Мета механізму забезпечення розвитку інноваційної діяльності – створення умов для активізації інноваційної діяльності підприємств.

Досягнення мети механізму забезпечення розвитку інноваційної діяльності здійснюється на основі наступних завдань:

- створення умов для здійснення науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт;
- комплексне інфраструктурне забезпечення інноваційної діяльності;
- розвиток інформаційних технологій для забезпечення інноваційної діяльності;
- розвиток кадрового забезпечення інноваційної діяльності;
- фінансове забезпечення інноваційної діяльності.

Вирішення завдань забезпечення розвитку інноваційної діяльності здійснюється за допомогою функціонального узгодження й регламентації способів взаємодії суб'єктів і об'єктів управління. Одним із надважливих аспектів даного етапу є створення комунікаційного зв'язку між суб'єктом та об'єктом управління. Роль комунікаційного зв'язку полягає у формуванні необхідних інституційних зв'язків між учасниками інноваційної діяльності; необхідних стимулів з боку органів управління для активізації інноваційної діяльності; сприятливих умов розвитку інноваційних процесів для підприємства.

Етап узгодження зовнішніх та внутрішніх факторів розвитку – спрямований на формування умов активізації інноваційної діяльності.

Зовнішні фактори складаються із: інституційних факторів, що визначають можливості і напрямки інноваційної активності підприємства; трудових ресурсів, які характеризують забезпеченість території розташування підприємства необхідними кваліфікованими кадрами; і саме освіта і наука, які забезпечують генерування нових ідей, що підтримують розвиток інноваційної діяльності.

В свою чергу, інституційні фактори представляють норми і правила ведення інноваційної діяльності, зокрема, це – законодавство, яке визначає зміст інноваційної діяльності, регулює взаємовідносини учасників інноваційної діяльності за допомогою податкового, антимонопольного законодавства, законодавства в сфері інтелектуальної власності. Інституційні фактори відбивають регламент сприяння з боку держави інноваційній активності економічних суб'єктів. До даної групи доцільно віднести комунікаційні мережі, традиції ведення бізнесу, підприємницьку та інноваційну інфраструктуру та ін., тому що вони також впливають на формування середовища здійснення інноваційної діяльності.

Друга група факторів – трудові ресурси, визначає професійно-кваліфікаційні характеристики трудових ресурсів території, де провадить свою діяльність інноваційно орієнтоване підприємство, та характеризується якістю робочої сили, часткою працівників з вищою освітою, наявною системою підвищення кваліфікації:

- якість робочої сили включає такі параметри, як кількість працівників певних спеціальностей та програм підготовки, розподіл спеціалістів за категоріями, наявність працівників різних кваліфікацій в рамках однієї спеціальності, ступінь мотивації працівників до творчої праці та підвищення своєї кваліфікації, готовність працівників до кардинальної зміни профілю трудовий діяльності та ін.;

- для підприємства частка працівників з вищою освітою є орієнтиром у визначенні наявності на певній території критичної маси працівників з дипломом закладу вищої освіти, особливо технічних спеціальностей, які сприймаються як трудові резерви для розробки інноваційних проектів;

- наявність системи підвищення кваліфікації свідчить про існування комплексу установ, які надають послуги з підтримки відповідного освітнього рівня для висококваліфікованих робочих та його безпосередніх керівників.

Наступна група факторів – освіта і наука, має стратегічне значення і відображає кількість освітніх закладів на певній території. Саме цей фактор дозволяє підприємству задіяти потенціал освітньої мережі для вирішення своїх актуальних завдань.

Поєднання наведених груп факторів у сукупність формує певне середовище, в межах якого виникають інституціональні взаємозв'язки, налагоджуються комунікації між учасниками інноваційної діяльності, створюються певні стимули з боку органів управління для розвитку економіки, заснованої на знаннях. Крім того, всі ці фактори повинні бути сфокусовані навколо підприємства. Але, також необхідно зауважити, що наявність даної сукупності груп факторів є необхідною умовою, але не достатньою для активізації інноваційної діяльності. Тобто, потрібні ще певні елементи середовища, що формують передумови для безпосереднього здійснення інноваційної діяльності. Достатні умови будуть виконуватися, якщо внутрішні можливості

підприємства матимуть потенціал для генерування інновацій, тобто, якщо наявні певні внутрішні фактори, що формують умови активізації інноваційної діяльності.

Внутрішні фактори інноваційного розвитку підприємства можна умовно поділити на підгрупи:

- фактори, що характеризують систему внутрішньо-корпоративних відносин. Вони характеризують розмір підприємства у співвідношенні з іншими учасниками ринку, загальну спеціалізацію пропозиції на ринку (товар або послуга); дають уявлення про форму власності, що визначає внутрішньо-фірмові відносини, про обумовлені наявною організацією можливості підприємства швидко трансформуватися під організацію виробництва затребуваної ринком продукції, в тому числі завдяки оперативності та якості прийнятих управлінських рішень, про рівень корпоративної культури сприйняття ризиків та результатів впровадження інновацій;

- фактори, що відображають поточний економічний стан підприємства, розкривають його стан із позицій ринкової безпеки;

- технологічні чинники характеризують потенціал підприємства як відповідної виробничо-технологічної бази, що є достатнім для виробництва поточного асортименту продукції і освоєння нових зразків. Технологічні фактори визначають компетентність підприємства щодо організації та здійснення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, виробничий потенціал, включаючи наявні резерви, застосування яких актуалізується після ухвалення рішення про випуск нових товарів та професійно-кваліфікаційний рівень колективу, його відповідність затвердженій інноваційній стратегії підприємства;

- фактори, що характеризують взаємодію компанії із зовнішнім середовищем, і вплив цієї взаємодії на укріплення інноваційних можливостей підприємства.

Узгодження зовнішніх та внутрішніх факторів інноваційного розвитку підприємства, формує умови його інноваційно-орієнтованого функціонування та розвитку в сучасних умовах.

Етап реалізації технологій управління спрямований на визначення інструментарію забезпечення розвитку інноваційної діяльності.

Властиво процес керування, який як і будь-який процес керування має певну послідовність, але відрізняється специфікою застосування. До процесу керування інноваційною діяльністю пропонується включити наступні функції:

- визначення фактичного стану інноваційної діяльності підприємства для здійснення контролю планових результатів процесу керування;

- аналіз поточного стану процесу керування інноваційною діяльністю;

- моделювання параметрів розвитку процесу керування інноваційною діяльністю, у якому використовуються результати попереднього аналізу. У свою чергу, моделювання параметрів розвитку створює основу для планування процесів керування, а також аналізу можливостей підприємства й потенціалу процесу керування, на основі яких приймаються рішення щодо розвитку процесу керування інноваційною діяльністю;

- планування процесу керування інноваційної діяльності, який заснований на методологічному і технологічному інструментарії керування;

- регулювання процесу керування, який здійснюється на основі результатів планування й формується під впливом ухвалених рішень щодо розвитку процесу керування інноваційною діяльністю;

- організація, мотивація й координація діяльності учасників інноваційної діяльності.

Включення даних складових у механізм керування інноваційною діяльністю підприємства забезпечує безперервний комплексний аналіз здійснення інноваційної діяльності, оцінку й прогнозування впливу її параметрів на результативність системи керування підприємством у цілому.

Висновки. Першочерговими завданнями започаткування процесів післявоєнного відновлення вітчизняної економіки, інфраструктурної модернізації, розвитку компетенцій, необхідних для відтворення втрачених і формування нових конкурентних переваг є активізація інноваційної діяльності підприємств. Запропонований механізм забезпечення розвитку інноваційної діяльності, дозволяє через певні управлінські впливи організувати ефективну взаємодію ключових структурних агентів розвитку – держави, науки та промисловості, як учасників процесу генерації, розповсюдження та використання нових знань, що є основою для здійснення системного й цілеспрямованого управління розвитком інноваційної діяльності

підприємства. До основних компонентів даного механізму включено сукупність організаційно-інституціональних настанов, сукупність об'єктів і суб'єктів управління в межах механізму управління розвитком інноваційної діяльності, комплекс функціонально погоджених способів досягнення мети управління, сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів розвитку, що визначають умови активізації інноваційної діяльності, комплекс технологій функціонування механізму забезпечення розвитку інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія. Київ : КНЕУ, 2003. 394 с.
2. Дунська А. Р. Інноваційний механізм розвитку підприємств целюлозно-паперової промисловості. Дис. на здобуття наук.ступ. д.е.н. Київ, 2018.
3. Коюда В. О. Лисенко Л. А. Інноваційна діяльність підприємства та оцінка її ефективності. Харків : ІНЖЕК, 2010. 224 с.
4. Покропивний С. Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання. *Економіка України*. 1995. № 2. С. 24–32.
5. Тоффлер Е. Третя хвиля. / Пер. з англ. А. Євса. Київ : Всесвіт, 2000. 480 с.
6. Федупова Л. Інноваційна економіка. Київ: Либідь, 2006. 396 с.
7. Яковлев А. І. Інноваційна діяльність як фактор економічного розвитку малих підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 2 (12). С. 115–119.
8. Drucker P. F. *Managing for Results: Economic Tasks and Risk-Taking Decisions*. HarperCollins Publishers, NY 1986. 236 p.
9. Mensch G. *Stalemate in Technology: Innovations Overcome the Depression*. Ballinger Publishing Company, 1979. 241 p.
10. Mescon M., Albert M., Khedouri F. *Management*: Harper & Row, 1988. 777 p.
11. Porter M. E. *Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press, 1990. 875 p.
12. Schumpeter, J. A. *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle*. N. J. : Transaction Publ., 2008. 320 p.
13. Szanto B. *Innovacio a gazdasagi fejlesztés eszköze*. Monograph. Muszaki könyvkiado, Budapest, 1985. 264 p.
14. Bortagaray I., Tiffin S. *Innovation Cluster in Latin America*. *Proceedings of 4th International Conference on Technology Policy and Innovation*. Curitiba, Brazil, Aug. 28-31, 2000.
15. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. *Фінансово-економічний словник*. Київ: Знання, 2007. 1027 с.
16. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. №40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
17. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Ст. 325, Ст. 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
18. Шпикуляк О. Г., Мазур Г. Ф. Інноваційна діяльність у механізмі стимулювання агропромислового виробництва. *Збірник наукових праць Таверійського державного агротехнологічного університету*. 2014. № 4. С. 73–77.
19. Organisation for Economic Co-operation and Development & Statistical Office of the European Communities. 2005. *Oslo Manual: Guidelines for collecting and interpreting innovation data: The measurement of scientific and technological activities.. 3rd ed*. Paris: OECD/European communities. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/>
20. Багашова Н. В. Бізнес-інкубатори: світовий і вітчизняний досвід створення і функціонування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. №11. С. 60–63.
21. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Постанова ВР України від 13.07.1999 № 916-XIV.
22. Статистичний щорічник України за 2019 рік: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2020. 465 с.
23. Статистичний щорічник України за 2021 рік: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 447 с.

24. Касич А. О., Канунікова К. О. Інноваційна активність підприємств України: динаміка, проблеми та шляхи вирішення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №22. С. 21–24.
25. Крилова О. О. Напрями активізації розвитку інноваційного підприємництва в національній економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 50-1. С. 211–217.
26. Чаплинський В. Р. Інноваційна активність в Україні, тенденції та перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. №12. 2020. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/102.pdf
27. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Розп. Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12>

Стаття надійшла до редакції 22.02.2023

Стаття рекомендована до друку 25.05.2023

REFERENCES

1. Antonyuk, L., Poruchnyk, A., & Savchuk, V. (2003). *Innovations: theory, mechanism of development and commercialization: monograph*. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
2. Dunska, A. R. (2018) *Innovative mechanism of development of pulp and paper industry enterprises*. (Doctoral dissertation). Kyiv. (in Ukrainian)
3. Koyuda, V. O., & Lysenko, L. A. (2010). *Innovative activity of the enterprise and evaluation of its efficiency*. Kharkiv: INZHEK. (in Ukrainian)
4. Pokropivny, S. F. (1995). Innovative management in the market economy system. *Ukraine economy*, 2, 24-32. (in Ukrainian)
5. Toffler, E. (2000). *The third wave*. Kyiv: Universe. (in Ukrainian)
6. Fedulova, L. (2006). *Innovative economy*. Kyiv: Lybid. (in Ukrainian)
7. Yakovlev, A.I. (2014). Innovative activity as a factor of economic development of small enterprises. *Economy: realities of time*, 2(12), 115-119. (in Ukrainian)
8. Drucker, P. F. (1986). *Managing for Results: Economic Tasks and Risk-Taking Decisions*. New York, NY: HarperCollins Publishers.
9. Mensch, G. (1979). *Stalemate in Technology: Innovations Overcome the Depression*. Ballinger Pub Co.
10. Mescon, M., Albert, M., & Khedouri, F. (1988). *Management*. Harper & Row.
11. Porter, M. E. (1990). *Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.
12. Schumpeter, J. A. (2008). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle*. Transaction Publ.
13. Szanto, B. (1985). *Innovacio a gazdasagi fejlesztes eszkoze*. Budapest: Muszaki konyvkiado.
14. Bortagaray, I., Tiffin, S. (2000, Aug.). Innovation Cluster in Latin America. *Proceedings of 4th International Conference on Technology Policy and Innovation*. Curitiba, Brazil.
15. Zagorodnii, A. G., Voznyuk, G. L. (2007). *Financial and economic dictionary*. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
16. On Innovative Activity: Law of Ukraine (2002) No. 40-IV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
17. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine (2003) No. 436-IV. § 325, § 327. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
18. Shpykulyak, O. G., Mazur, G. F. (2014). Innovative activity in the mechanism of stimulation of agro-industrial production. *Collection of scientific works of Tavriyya State Agro-Technological University*, 4, 73-77. (in Ukrainian)
19. Organisation for Economic Co-operation and Development & Statistical Office of the European Communities (2005). *Oslo Manual: Guidelines for collecting and interpreting innovation data: The measurement of scientific and technological activities.. 3rd ed.* Paris: OECD/European communities. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/>
20. Bagashova, N. (2015). Business incubators: global and domestic experience of creation and operation. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, 11, 60-63. (in Ukrainian)
21. Concept of scientific, technological and innovative development of Ukraine (1999). No. 916-XIV. (in Ukrainian)

22. Statistical Yearbook of Ukraine for 2019: Stat. collection. (2020). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. (in Ukrainian)
23. Statistical Yearbook of Ukraine for 2021: Stat. collection. (2022). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. (in Ukrainian)
24. Kasych, A. O., Kanunikova, K.O. (2016). Innovative activity of Ukrainian enterprises: dynamics, problems and solutions. *Investments: practice and experience*, 22, 21-24. (in Ukrainian)
25. Krylova, O. O. (2020). Directions of activation of the development of innovative entrepreneurship in the national economy. *Black Sea Economic Studies*, 50-1, 211-217. (in Ukrainian)
26. Chaplinsky, V. R. (2020). Innovative activity in Ukraine, trends and development prospects. *Efficient economy*, 12. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/102.pdf (in Ukrainian)
27. Strategy for the development of the sphere of innovative activity for the period up to 2030. (2019). No. 526. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12>

The article was received by the editors 22.02.2023

The article is recommended for printing 25.05.2023

N. SHANDOVA, D.Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Economy, Entrepreneurship and Economic security, Kherson National Technical University, 11 Instytutska St., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6278-1143>, e-mail: natsh@i.ua

A. TARASIUK, Ph.D. (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economy, Entrepreneurship and Economic security, Kherson National Technical University, 11 Instytutska St., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7765-502X>, e-mail: tarasiuk29@gmail.com

CONCEPTUAL BASIS OF ACTIVATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES OF ENTERPRISES

The study is devoted to the problem of intensification of innovative activities of enterprises to solve the problems of liquidation of the consequences of the armed invasion of Russia and the post-war recovery of the domestic economy. The article analyzes the measures for successful innovation activity, formation of the relevant infrastructure, and state support. These measures, despite their number, are ineffective, as evidenced by the declining indicators of innovation activity of domestic industrial enterprises and the decrease in the number of employees involved in research and development. The reasons for the low innovation activity of domestic enterprises are analyzed, and it is concluded that the problems of innovative development of domestic enterprises depend on the ability to carry out innovative activities. It is proposed to solve the problems of innovative development of domestic enterprises by creating tools for managing innovation activities. These tools are able to provide conditions for: intensification of activities, orientation to the needs of consumers of innovative products, creation of opportunities for interconnection of participants in innovation activities, attraction of necessary financing. The author proposes a mechanism for ensuring the development of innovation activity based on elements of systemic, process and functional approaches, which allows choosing methodological tools, forming and technologically solving functional tasks. It is recommended to improve innovation activities by: forming organizational guidelines, which will allow to coordinate and regulate the ways of interaction between subjects and objects of management; coordinating external and internal development factors, which will allow to form the conditions for intensifying innovation activities; implementing management technologies, which will allow to carry out systematic and purposeful management of the development of innovation activities of an enterprise. The introduction of the proposed mechanism will facilitate the interaction of the state, science and industry within the framework of the exchange of knowledge and results of innovative activity, providing a basis for the formation of an innovative economy by activating the innovative activity of an individual enterprise.

Keywords: **innovation activity, development factors, management, mechanism.**

JEL Classification: D29, L29, O31.

Як цитувати: Шандова Н.В., & Тарасюк А.В. (2023). Концептуальні засади активізації інноваційної діяльності підприємств. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (104), 68-78. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-08>

In cites: Shandova N., & Tarasiuk A. (2023). Conceptual basis of activation of innovative activities of enterprises. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, (104), 68-78. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-08> (in Ukrainian)
